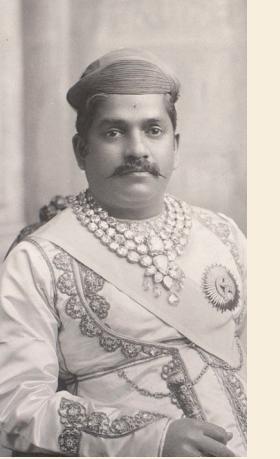

काशी हिंदू विश्वविद्यालय के निर्माण में गुजरात के राजाओं का योगदान

बड़ौदा-नरेश महाराजाधिराज सर सयाजीराव गायकवाड़ (1875-1939) दिनांक 30 नवम्बर 1922 से 31 मार्च 1929 तक काशी हिंदू विश्वविद्यालय के द्वितीय कुलाधिपति के पद पर आसीन रहे थे। महाराजा सयाजीराव गायकवाड़ ने काशी हिंदू विश्वविद्यालय के निर्माण तथा विकास हेतु समय-समय पर विपुल अनुदान-राशि दी, जिनका विवरण इस प्रकार है:

₹1,00,000/- (29.5.1916)

₹2,00,000/- (03.01.1927) (सयाजीराव गायकवाड़ केन्द्रीय पुस्तकालय की स्थापना हेतु)

बड़ौदा के महाराजा सयाजीराव गायकवाड़ द्वारा प्रदत्त अनुदान से दिनांक 04.01.1927 को काशी हिंदू विश्वविद्यालय-परिसर में गवर्नर जनरल लॉड इर्विन द्वारा सयाजीराव गायकवाड़ पुस्तकालय का शिलान्यास किया गया था।

बड़ौदा के महाराजा सयाजीराव गायकवाड़ द्वारा प्रदत्त 02 लाख रुपये के अनुदान से काशी हिंदू विश्वविद्यालय-परिसर में सयाजीराव गायकवाड़ केन्द्रीय पुस्तकालय की स्थापना हुई जिसका उद्घाटन दिनांक 04 मार्च 1941 को विश्वविद्यालय के तत्कालीन कुलाधिपति बीकानेर-नरेश महाराजा गंगासिंह तथा तत्कालीन कुलाधिसचिव महामना मालवीयजी द्वारा किया गया।

लिम्बडी रियासत के ठाकुर साहिब श्री सर दौलतसिंहजी जसवन्त सिंहजी (1907-1940) ने काशी हिंदू विश्वविद्यालय की स्थापना तथा विकास के लिए सन् 1920 के दशक में ₹90,000/- का अनुदान दिया तथा सन् 1937-38 तक तार्षिक अनुदान भी देते रहे।

लिम्बडी रियासत के नाम पर काशी हिंदू विश्वविद्यालय-परिसर में 'लिम्बडी छात्रावास' का निर्माण किया गया है।

मालवीयजी के विषय में महात्मा गांधी के विचार

अपने देश के सर्वमान्य महापुरुष महात्मा गांधी, महामना मालवीयजी को अपना अग्रज मानते थे और दोनों महापुरुषों में अत्यन्त प्रगाढ़ सम्बन्ध था। गांधीजी ने मालवीयजी को 'भारतभूषण' की सम्मानित उपाधि दी थी। दिनांक 29.6.1919 को गांधीजी ने अहमदाबाद के वनिता आश्रम कन्या पाठशाला के शिलान्यास के अवसर पर मालवीयजी के लिए सर्वप्रथम 'भारतभूषण' शब्द का प्रयोग किया था। [गुजराती, 13.7.1919]

“मालवीयजी से बड़े धर्मात्मा मैंने नहीं देखे। जीवित भारतीयों में मुझे उनसे ज्यादा भारत की सेवा करनेवाला कोई दिखाई नहीं दिया। पण्डितजी में और मुझमें, दोनों में कैसा सम्बन्ध है? मैं तो दक्षिण अफ्रीका से आया, तभी से उनका पुजारी हूँ। मैंने अपने दुःख अनेक बार उनके आगे रोये हैं और उनसे आशासन प्राप्त किया है। वे तो मेरे बड़े भाई के समान हैं।”

—दिनांक 26 नवम्बर, 1920 को बनारस में विद्यार्थियों की सभा में गांधीजी (महादेव देसाई के यात्रा-वृत्त से उद्धृत)

‘जब मैं 1915 में भारत लौटा तभी से उन्हें बहुत करीब से जानता हूँ। उनसे मेरा धनिष्ठ सम्पर्क रहा है। उन्हें मैं हिंदू-संसार के श्रेष्ठ व्यक्तियों में से मानता हूँ। सनातनी होते हुए भी वे बड़े उदार विचार रखते हैं। वे मुसलमानों के दुश्मन नहीं हैं। किसी के प्रति मन में इर्झा रखना उनके लिए असम्भव ही है। उनका हृदय इतना विशाल है कि उसमें शत्रुओं के लिए भी स्थान है। सत्ता प्राप्त करना उनका उद्देश्य रहा ही नहीं। आज जो शक्ति उन्हें प्राप्त है वह मातृभूमि की दीर्घ और अखण्ड सेवा का फल है। ऐसी सेवा का दावा हममें से बहुत कम लोग कर सकते हैं। उनका और मेरा स्वभाव अलग-अलग है, लेकिन हम दोनों में सर्वो भाइयों जैसा प्रेम है।’

—दिनांक 29.5.1924 को महात्मा गांधी [यंग इण्डिया, 29.5.1924, पृ. 177-178; हिंदी नवजीवन, 01.6.1924]

‘मैं तो मालवीजी महाराज का पुजारी हूँ। पुजारी कैसे स्तुति के वचन लिख सके? जो कुछ लिखेगा, उसे अपूर्ण सा प्रतीत होगा। मालवीजी के दर्शन सन् 1890 की साल में चित्र द्वारा किया था। वह चित्र विलायत में जो 'इंडिया' पत्र प्रिंटिंग निकालते थे, उसमें था। माना जाए कि वही छिपे (चित्र या तस्वीर) में आज भी देख रहा हूँ। जैसे उनके लिबास में वैसे ही उनके विचार में ऐक्य चला आया है और इस ऐक्य में मैंने माध्यर्य और भक्ति पाये हैं। आज मालवीजी के साथ देशभक्ति में कौन मुकाबला कर सकता है? यौवनकाल से आरंभ करके आज तक उनकी देशभक्ति का प्रवाह अविच्छिन्न चलता आया है। काशी विश्वविद्यालय के मालवीजी प्राण हैं, काशी विश्वविद्यालय मालवीजी का प्राण है। यह नरवीर हमारे लिये दीर्घियु हो।’

—महात्मा गांधी

विलायत जाते हुए, 07.9.1931

पं. मदनमोहन मालवीयजी के प्रति प्रमुख उद्घार

“भारतमाता की सेवा में अपना जीवन समर्पित करनेवाले महामना पंडित मदनमोहन मालवीयजी को उनकी जयन्ती पर विनम्र श्रद्धाङ्गि। उन्होंने शिक्षा के क्षेत्र में अमूल्य योगदान देने के साथ आजादी के आंदोलन में भी अहम

भूमिका निभायी। उनकी विद्वत्ता और आदर्श देशवासियों को सदा प्रेरित करते रहेंगे।”

—माननीय प्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्र मोदी (दिनांक 25 दिसम्बर, 2019)

‘सांस्कृतिक राष्ट्रवाद के सच्चे उपासक, महान् स्वतंत्रता सेनानी महामना पं. मदनमोहन मालवीयजी ने काशी हिंदू विश्वविद्यालय की स्थापना कर युवाओं में राष्ट्रीयता व भारतीय संस्कारों को संचक्कर एक शिक्षित समाज के निर्माण हेतु आजीवन संघर्ष किया। ऐसे महान् युगपुरुष के चरणों में कोटिशः वंदन।’

—माननीय श्री अमितभाई शाह गृहमन्त्री, भारत सरकार

प्रथम तल, 104, स्वागत स्टेटस 2, न्यू सी.जी.रोड, चाँदखेड़ा, अहमदाबाद, गुजरात-382424
दूरभाष : +91 6355971757, +91 8000452799
ई-मेल : missionmalaviya@gmail.com
वेबसाइट : www.malaviyamissiongujarat.com

प्रधान कार्यालय
'मालवीय स्मृति भवन', 52-53, दीनदयाल उपाध्याय मार्ग, नयी विल्हे-110 002
दूरभाष : 011-23238014, 23216184
ई-मेल : malaviyamission@gmail.com, malaviyasmritibhawan@yahoo.com
वेबसाइट : www.malaviyamission.org

**महामना मालवीय मिशन-गुजरात
महामना मालवीय मिशन-गुजरात**
MAHAMANA MALAVIYA MISSION-GUJARAT

મહામના માલવીય મિશન-ગુજરાત

મહામના માલવીય મિશન-ગુજરાત

કાશી હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય સે શિક્ષિત ઔર સંસ્કારિત કુછ પુરાતન છાત્રોને દિનાંક 09 અપ્રૈલ, 1978 કો દિલ્હી મેં મહામના માલવીય મિશન કી સ્થાપના કી। મહામના માલવીય મિશન એક સ્વાયત્તશાસી સંરથા કે રૂપ મેં વિગત 45 વર્ષોને સે દેશભર મેં ફેલી 29 શાખાઓને કે માધ્યમ સે ભારત રાત્માણ માલવીયજી (1861-1946) કી સ્મૃતિઓનો સંજોને ઔર ઉનેક જીવન-આદર્શોનો પ્રસારિત કરને કા પુનીત કાર્ય કર રહા હૈ। વિભિન્ન સેવા-પ્રકલ્પોને માધ્યમ સે ભારતીય સંસ્કૃતા ઔર પરમ્પરા કો સંરક્ષિત રખને કા પ્રયાસ કર રહા હૈ। દિનાંક 25 દિસ્મબર 2022 કો મિશન કી 29વાં શાખા કે રૂપ મેં અહમદાબાદ મેં ગુજરાત ઇકાઈ કા શુભાર્મણ હુંબુંથી।

લક્ષ્ય ઔર ઉદ્દેશ્ય

- દેશ કે મહાન નેતા ઔર કાશી હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય કે સંસ્થાપક ભારત રાત્માણ માણના પણ મદનમોહન માલવીયજી કી સ્મૃતિ કો ચિરસ્થાયી બનાએ રહ્યાના।
- રાષ્ટ્રીય સમસ્યાઓને, વિશેષકર રાષ્ટ્રીય શિક્ષા કે સમ્વચ્છ મેં માલવીયજી કે વિચારોનો પ્રસાર કરના।
- વિભિન્ન યોજનાઓનો ઔર કાર્યક્રમોનો માધ્યમ સે ભારતીય સંસ્કૃતા ઔર પરમ્પરા કો સંરક્ષણ ઔર બઢાવા દેના।

કાર્યક્રમ

- વિભિન્ન સ્તરોને પર કાશી હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય કે પુરાને છાત્રોની કી બૈઠકેં ઔર સમેલન આયોજિત કરના,
- 25 દિસ્મબર કો મહામના માલવીય જયન્તી, 05 સિતમ્બર કો શિક્ષક દિવસ તથા વસ્તુ પચ્ચમી કો કાશી હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય કા સ્થાપના-દિવસ ઔર મહામના માલવીય મિશન કા સ્થાપના-દિવસ મનાના,
- રાષ્ટ્રીય મહત્વ કે વિષયોને પર મહામના માલવીય સ્મૃતિ વ્યાખ્યાન કા આયોજન કરના,
- માલવીયજી કે આદર્શોને અનુરૂપ શિક્ષણ સંસ્થાન ચલાના એવં સમાન સંસ્થાઓનો સહયોગ કરના,
- શારીરિક પ્રશિક્ષણ કેંદ્રોનો ચલાના ઔર સહાયતા કરના ઔર ભારતીય ખેલોનો બઢાવા દેના,
- રાષ્ટ્રીય જીવન કી મુખ્ય ધારા મેં લાને કે ઉદ્દેશ્ય સે સમાજ કે પિછે ઔર કમજોર વર્ગોને ઉથાન કે લિએ સામાજિક સમરપદ્ધા-કાર્યક્રમ,
- નિર્ધન, નિરાશ્રિત બચ્ચોનો અંગીકૃત કર સેવા-પ્રકલ્પ ચલાના એવં નિર્ધન બચ્ચોનો સહાયતા કરના,
- લેખ પ્રતિયોગિતા/ભાષણ પ્રતિયોગિતા આદિ આયોજિત કર યુવાઓને માલવીયજી કે

- આદર્શોને પ્રતિ જાગૃતિ પૈદા કરના,
- સમાજ કે સામાજિક-અર્થિક સંસ્કૃતિ કે વિકસિત કરને કી દિલ્હી સે અનુસંધાનોનું પરિયોજનાએં શરૂ કરના।
- મહામના માલવીય મિશન, પણ મદનમોહન માલવીયજી કે સમ્પૂર્ણ સાહિત્ય પર આધારિત માલવીય વાડ્મય પરિયોજના કા સંચાલન કર રહી હૈ।

મહામના માલવીય મિશન કે સ્થાપના કે બાદ પ્રત્યેક તીન વર્ષ પર મિશન કે રાષ્ટ્રીય અધિવેશન કા આયોજન કિયા જાતા હૈ। મિશન કે સદસ્યતા ઉનેક લિએ ભી ખુલ્લી હૈ જો કાશી હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય કે છાત્ર નહીં હૈનું પર મહામના કે આદર્શોને શ્રદ્ધા રખતે હૈનું ઔર ઉસેક લિએ કાર્ય કરને કો તૈયાર હૈનું।

મહામના માલવીય મિશન કે પ્રમુખ કેન્દ્રીય પદાધિકારીએણ

નામ	પદનામ	મોબાઇલ નંબર
ઇંજી .પ્રભુનારાયણ શ્રીવાસ્તવ (લખનાથ)	રાષ્ટ્રીય અધ્યક્ષ	9794894400
ઇંજી .હરિશંકર સિંહ (નયી દિલ્હી)	રાષ્ટ્રીય કાર્યકારી અધ્યક્ષ	9868755059
ડૉ .વેદપ્રકાશ સિંહ (નયી દિલ્હી)	રાષ્ટ્રીય મહાસચિવ	9312693163
શ્રી દિનિકર કુમાર સિંહ (નયી દિલ્હી)	રાષ્ટ્રીય કોષાધ્યક્ષ	9582216158

મહામના માલવીય મિશન, ગુજરાત-ઇકાઈ કે પ્રમુખ પદાધિકારીએણ

સંરક્ષક-મણ્ડળ

ડૉ . રમાશંકર દૂર્બે

કુલપતિ, ગુજરાત કેન્દ્રીય વિશ્વવિદ્યાલય

ડૉ . માંદૂકુમાર પટેલ

અધ્યક્ષ, ફાર્મસી કાર્ડિસિલ ॲફ ઇન્ડિયા

શ્રી એચ .એલ . રાય

ઉદ્યોગપતિ, મેહસાણા

શ્રી રંજિત કુમાર ઝા

શ્રી રવિશંકર ઓઝા

શ્રી હિતેશ ભૂરિયા

અધ્યક્ષ

મહાસચિવ

કોષાધ્યક્ષ

8000452799

9898068682

9426354529

ભારત રાત્મ ભારતભૂષણ મહામના પણ . મદનમોહન માલવીય (1861-1946) : એક સંક્ષિપ્ત પરિવ્યક્તિ

કાશી હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય કે યશસ્વી સંસ્થાપક, સનાતનધર્મ કે પુરોધા, સ્વદેશી-સ્વરાજ્ય-સ્વર્ધમ-સ્વભાવા કે પ્રબલ સમર્પથક ભારત રાત્મ ભારતભૂષણ મહામના પણ . મદનમોહન માલવીય (25 દિસ્મબર 1861-12 નવમ્બર 1946) કા કાર્યકલાપ ભારતીય સમાજાનીવિન કે સભી ક્ષેત્રોને વ્યાપ્ત રહ્યા હૈ . વહ એક મહાન . સ્વાત્મનતા સેનાની, સિદ્ધાંતપ્રિય રાજનીતિજ્ઞ, અગ્રણી સમાજસુધારક, પ્રખર શિક્ષાવિદ, યશસ્વી પત્રકાર, અનેક સંસ્થાનોને જન્મદાતા, કલા-સંગીત-

સાહિત્ય કે મર્જની હોને કે સાથ એક સફળ અધિવક્તા થી . પત્રકારિતા કે શિખર-પુરુષ માલવીય જી ને દ ઇન્ડિયન યુનિવર્સિટી (અંગ્રેજી-સાપોહિક, 1885-1887), હિન્દોસ્થાન (હિંદી-દૈનિક, 1887-1891) એવમ અભ્યુદ્ય (હિંદી-સાપોહિક, 1907-1909)-જેસે પત્રો કે સમ્પાદન કિયા થા . હિંદી-ભાષા, નાગરી-લિપિ ઔર સંસ્કૃત કે ઉત્થાન કે લિએ મહામના ને અથક પ્રયત્ન કિયે . માલવીયજી કે પ્રયાસ સે સન 1884 મેં હિંદી-ઉદ્ઘારણી-પ્રતિનિધિ-સભા કે સ્થાપના હુંબી થી . સન 1927 સે 1946 તક વહ દ હિંદુસ્તાન ટાઇમ્સ કે બોર્ડ ઑફ ડાયરેક્ટર્સ કે વેયર્મેન રહે . અનેકાનેક લેખ ઔર કવિતાએ લિખીની . સંસ્કૃત સે પ્રેમ હોને કે કારણ અનેક લેખ ઔર અભિલેખ સંસ્કૃત મેં લિખે, જો આજ ભી દેશ મેં કુછ સથાનોને પર ઉત્કીર્ણ હૈનું।

સ્વરાજ્ય આન્દોલન કે ઇન્હિસ મેં મહામના માલવીયજી કા નામ સ્વરણકારોનો મેં અંકિત હૈ . માલવીયજી સન 1886 મેં માત્ર 25 વ